

Művét a lovagok rétegén belül mindenki, a legszegényebbek számára is hasznosnak és követendőnek tartja. Természetes, hogy a műben a vallásos jámborság, az egyházi ideálok tisztelete is meghatározó szerepet kap. Ezt csak alátámasztja, hogy Charny a turini lepelként ismert ereklye első bizonyítottan ismert birtokosa, aki azt valószínűleg a Szentföldről hozhatta magával. A mű vázolt szemlélete egyúttal a közel egykorú magyarországi első világi lovagrend, Károly Róbert Szent György Lovagrendje alapító okiratának meghatározó egyházi szemléletét is megmagyarázza; annak ha nem is forrásául, de hátteréül szolgálhat. A békében és háborúban a lovagok elé tűzött

ideálok akkor még nem voltak idejét múltak, még ha a valóban pragmatikus harci kézikönyvek korától már nem is vagyunk messze. Maga Charny mindenesetre hű maradt a francia lovagi ideálhoz: a lovagrend tagjai nem menekülhetnek el a harcmezőről lovagi hírnevük sérelme nélkül.

Remélhető, hogy a mű angol fordítása révén még inkább helyet kap a lovagi kultúrát tárgyaló szakirodalomban, amit a kitűnő bevezető tanulmány és naprakész bibliográfia csak még kívánatosabbá tesz.

Veszprémy László

ROSS HASSIG

AZTEC WARFARE

Imperial Expansion and Political Control

The Civilization of the American Indian Series, 188.

(University of Oklahoma Press, Norman-London, 1995. 404 o.)

Az Oklahomai Egyetem antropológia professzorának jelen művével sikerült igazolnia, hogy az azték hadművészet és hadtörténelem ismerete nélkül a spanyol hódítók katonai sikereit sem érthetjük meg. E két eltérő kultúra, két eltérő katonai hagyomány találkozásának bemutatása hihetetlenül tanulságos, amint az korábbi műveiből is kiderült (Mexikó XVI. századi gazdaságtörténete. 1985., Háború és társadalom az „ősi” Közép–Amerikában. 1992., Mexikó és a spanyol hódítás. 1994.). A mű maradandó értékeit mutatja, hogy jelen kötet az 1988. évi kiadás puhafedelű újrainyomása.

A könyv, címének megfelelően, az aztékokról, elsősorban hadviselésükről szól. Az elméleti fejezetekben megismerkedünk a háború helyével az azték társadalomban és az azték politikai rendszerben, a katonatársadalommal, annak tagolódásával, a

hadüzenettel, a harci előkészületekkel, a mozgósítással, a támadó és védő fegyverzettel, harcmódoikkal, a győzelmek és vereségek következményeivel. Megtudjuk, hogy mi készítette az aztékokat állandó terjeszkedésre, mi volt sikereik titka, vallásuk mennyire ösztönözte őket a hódításokra.

A történeti fejezetekben, az 1370-es évektől kezdődően, az aztékok történetével, uralkodóik hadjárataival, a birodalom királyai közül pedig Itzcoatl-lal, Axayacatl-lal, Tizoc-kal, Ahuitzotl-lal, Montezumával, valamint a spanyol hódítással ismerkedhetünk meg.

A mai olvasó kétségkívül arra szeretne választ kapni, hogyan bukott el 1519 és 1521 között egy katonailag olyan jól szervezett birodalom a csekély számú spanyolokkal szemben? Az aztékok mozgósításáról például megtudjuk, hogy százezres seregeket tudtak kiállítani, s olykor, mint 1497-ben, meglepően rövid idő, néhány nap alatt

mozgósítani. Ugyanakkor tény, hogy a terepviszonyok, a kocsik és igavonó állatok hiánya vonulásváltozást lassította, s a birodalom hódításainak mindvégig leginkább logisztikai akadályai voltak. A Szerző véleménye szerint lényeges, hogy az aztékok először az általuk korábban leigázott tlaxcaltec néppel és hadsereggel kerültek szembe, akik – két vereségük után – politikai számításból is csatlakozhattak a legyőzöik ellen vonuló spanyolokhoz. Maga az időpont is kedvezőtlen volt az indiánok számára, akik éppen az őszi betakarításon dolgoztak, mely, szokásaik szerint, a hadviselés megkezdése előttre esett. Tény, hogy a spanyolok ágyúik, számszerjéik, acélkardjaik, harci kutyáik és lovaik révén fölényben voltak, de az újításokra nyitott, pragmatikus azték vezetés, ha időt nyer, mindezt ellensúlyozni tudta volna. Nem kevésbé fontosak a pszichológiai

okok: a spanyolokban egészen az utolsó pillanatig nem láttak veszélyes ellenfelet. Fogalmaik szerint a spanyolok nem úgy viselkedtek, ahogyan az egy ellenféltől elvárható lett volna. Végül, de nem utolsó sorban, a spanyolok mesteren kihasználták az aztékok és az általuk meghódított népek közötti ellentéteket. A szigorú központosítás hiánya csökkentette az aztékok számára birodalmuk fenntartásának költségeit, ám válságos pillanatokban hiányzott a kohéziós erő.

A fennmaradt kéziratok illusztrációi és a hadjáratok térképvázlatai a szakemberek mellett az érdeklődő nagyközönség számára is jól érthetővé és követhetővé teszik a leírtakat.

Veszprémy László

ÖRMÉNYEK A SZABADSÁGHARCBAN

Bona Gábor

Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei

(Országos Örmény Önkormányzat, Budapest, 1995. 44 o.)

Kedves Gyula

Czetz János, a szabadságharc legifjabb tábournoka

(Országos Örmény Önkormányzat, Budapest, 1996. 44 o.)

1848–49-ben a nagyjából Erdélyben, illetve a Délvidéken élő örmény nemzetiség az összslakosság kb. egy ezrelékét alkotta. Mégis, ez a nemzetiség volt az, amely számarányát meghaladó mértékben vett részt a szabadságharcban. Elég ha arra utalunk, hogy ebből a népcsoportból került ki a szabadságharc hat altábournagyának egyike (Kiss Ernő), s 25 vezértábournagyának egyike (Czetz János). Az aradi vértanúk között ketten, Kiss Ernő altábournagy és Lázár Vilmos ezredes származtak örmény eredetű családból, de örmény volt 1848–49 egyik

első, kevésbé ismert vértanúja, Novák Tivadar nemzetőr főhadnagy is, akit 1849. január 14-én azért végeztek ki Pesten, mert állítólag átállásra csábított több cs. kir. katonát.

A hazai kisebbségek közül az örmények ápolják leginkább 1848–49 emlékét, ami tökéletesen érthető is. Az örménység 1848–49-re beilleszkedett a magyar társadalomba, s komoly szerepet játszott mind az észak-erdélyi és bánági polgárosodásban, mind pedig – ebből következően – a liberális eszmék magyarországi terjedésében és képviselésében. Lukács Sándor ügyvéd volt a